

A GDP és GNI közötti eltérés hazai és régiós alakulása*

Balogh Eszter – Boldizsár Anna – Gerlaki Bence – Kóczián Balázs

A globalizáció előretörésével a termelési tényezők határon átnyúló mozgása miatt a hazai gazdaság termelése és a termelés által generált rezidenseknek jutó elsődleges jövedelem elnyílik egymástól. A GDP-GNI közötti eltérés megmutatja a hazai gazdaság teljesítménye és a gazdaság egyes szektorainak jutó elsődleges jövedelem közötti különbséget, illetve hasznos információt ad az ország felhalmozott nettó külföldi kötelezettség-állományának folyó terheiről. Tanulmányunkban bemutatjuk a GDP-GNI rés alakulását befolyásoló tényezőket az elmúlt években, majd a rendelkezésre álló adatokat ágazati és országbontásban vizsgálva nézzük meg, hogyan változott a gazdaság egyes szektorainak jövedelme. A nemzetközi folyamatok és régiós tendenciák elemzésével vizsgáljuk a GDP és GNI közötti eltérés és a gazdaságok fejlettsége közötti összefüggést, majd igyekszünk feltérképezni azokat az irányvonalakat, amelyek a hazai GDP és GNI közötti eltérést rövid, illetve hosszú távon meghatározzák. Megállapítjuk, hogy a GDP-GNI rés a külföldi tulajdonú vállalatok jövedelmének várható emelkedése miatt rövid távon növekedhet, hosszú távú alakulása pedig jelentősen függ attól, hogy a magyar gazdaság nyugati országokhoz történő felzárkózása külföldi vagy belföldi forrásokból valósul meg.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: E01, F41, F43

Kulcsszavak: bruttó nemzeti jövedelem, GDP-GNI rés, elsődleges jövedelemegyenleg

1. Bevezetés

Az elmúlt évtizedekben a közgazdaságtanban egyre nagyobb igény jelentkezett olyan makrogazdasági indikátorok iránt, amelyek pontosabb képet adhatnak a nemzetek rendelkezésre álló jövedelméről, mint a bruttó hazai termék (Gross Domestic Product, GDP), mivel ez utóbbi mutató a lakosság jövedelmi helyzetéről, szociális és gazdasági jólétéről nem nyújt teljes képet (BEA 2015). Számos tanulmány rávilágított, hogy a döntéshozatal során nem elegendő a kibocsátás szintjének vizsgálata, a gazdaságpolitikai-társadalmi céltól függően különböző alternatívák

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Balogh Eszter a Magyar Nemzeti Bank junior elemzője. E-mail: balogh@mn.b.hu

Boldizsár Anna a Magyar Nemzeti Bank elemzője. E-mail: boldizsara@mn.b.hu

Gerlaki Bence a Magyar Nemzeti Bank junior elemzője. E-mail: gerlakib@mn.b.hu

Kóczián Balázs a Magyar Nemzeti Bank közgazdasági elemzője. E-mail: kocziab@mn.b.hu

A magyar nyelvű kézirat első változata 2018. március 12-én érkezett szerkesztőségünkbe.

DOI: <http://doi.org/10.25201/HSZ.17.3.5784>

és kiegészítések lehetnek szükségesek (Costanza et al 2009; Stiglitz et al 2008). A tőke és a munkaerő mobilitásának emelkedése ráerősített az új gazdasági mutatók használatának szükségességére (Capelli – Vaggi 2013), aminek háttérében elsősorban az állt, hogy az intenzív tőkemozgások miatt az adott ország területén végzett termelés és a gazdasági szereplők jövedelmei közötti különbség a fejlett és a fejlődő országokban egyaránt nőtt. Ennek következtében a csak GDP-központú elemzések hiányos képet mutathatnak, hiszen nem reprezentálják kellőképpen azt, milyen mértékben részesülnek a rezidens gazdasági szereplők az ország területén megtermelt jövedelemből.

Magyarországon is régóta foglalkoztatja a gazdasági döntéshozókat, hogy valójában mennyi jövedelem kerül a belföldi szektorokhoz az itthon előállított össztermékből, és mennyi jövedelem hagyja el az országot. Ennek eredményeképpen fontos tisztában lenni a GDP-t kiegészítő, Magyarország jövedelmi helyzetét jobban megragadó alternatív mutatókkal is. Ilyen mutató többek között a bruttó nemzeti jövedelem (Gross National Income, GNI), amely a GDP-t (ami az ország területén adott időszakban megtermelt jövedelem nagysága) korigálja a rezidens és nem rezidens szektorok közötti tulajdonosi jövedelem átutalásaival és a szintén az elsődleges jövedelmek között elszámolt folyó transzferekkel. A GNI ebből a szempontból hasznos és könnyen hozzáférhető mutató, ami szorosan összefügg az életminőség más, nem makrogazdasági jellegű indikátoraival (pl. születéskor várható élettartam, gyermekek beiskolázási aránya) (World Bank 2017). Emellett a szakirodalomban ritkábban használt, ugyanakkor hasznos mutató a rendelkezésre álló bruttó nemzeti jövedelem (Gross National Disposable Income, GNDI), ami a GNI-on túl számba veszi a másodlagos jövedelmeknél elszámolt, külföldről származó egyoldalú folyó transzfereket is. A másodlagos jövedelmeken belül azonban van olyan tétel is (pl. a magyar állam uniós befizetései), amely csak az általunk vizsgálandó jövedelmi kategórián kívül eső tőketranszferekkel együtt értelmezhető, így cikkünkben elsősorban a GNI alakulására fókuszálunk. Érdemes ugyanakkor megjegyezni, hogy éppen emiatt további érdekes kutatási irányt jelenthet a közgazdasági irodalomban eddig kevésbé elterjedt, de egy gazdaság végső fogyasztása-beruházása-megtakarítása szempontjából kiemelt jelentőségű, a tőketranszfereket is figyelembe vevő GNDI mutató vizsgálata.

Az elemzésünk középpontjában a GNI, illetve a GNI és GDP közötti rés áll, mivel ebben a mutatóban tükröződik egy nemzetgazdaság termelés által generált jövedelmeinek rezidensek és nem rezidensek közötti (elsődleges) elosztása. Míg a GNDI és a korigált GNDI számol az egyoldalú jövedelemátutalásokkal, addig a GNI (a bérjövedelmeken és a folyó transzfereken kívül) csak a nettó külföldi kötelezettség- vagy követelés-állományon realizált kamat- és FDI-jövedelmet veszi figyelembe. Ebből fakadóan a gazdasági szereplők aktivitásából származó jövedelmeket jobban mutathatja a GNI, hiszen nem tartalmazza a sokszor egyedi tételeknek számító egyoldalú átutalásokat, amelyek hatással lehetnek az ország külfölddel szembeni pozíciójára. A GNI – amellett, hogy számszerűsíti egy gazdaság nettó külföldi kötelezettség állományának folyó terheit – információt ad az adósságnövekedés fenn-

tarthatóságáról és a külső adósság dinamikájára ható tényezőkről (Oblath 2011). Ebből a szempontból különösen fontos vizsgálni a Magyarországhoz hasonló kis és nyitott országokban a GNI és a GDP-GNI közötti rés alakulását.

A jelentős közvetlentőke-állománnyal rendelkező, feltörekvő országoknál jellemző, hogy a GNI szintje elmarad a GDP nagyságától. Ez legtöbb esetben a külföldi vállalatok profitjához köthető, ami természetesen nem képezi a belföldi szektorok jövedelmét. Érdekes azonban felhívni arra a figyelmet, hogy a GDP GNI-nál nagyobb mértékben való bővülése (és ezáltal a GDP-GNI rés emelkedése) sem feltétlen jelent kedvezőtlen folyamatot egy gazdaság számára – hiszen elképzelhető, hogy a profitkiáramlással járó külföldi befektetések nélkül a GNI szintje még ennél is kisebb szintet ért volna el. Fontos szem előtt tartani, hogy ez nagymértékben függ a külföldi források típusától és a fogadó ország abszorpciók képességétől is (Balatoni – Pitz 2012). Míg a közvetlentőke-befektetésekből megvalósuló beruházásoknál a fogadó ország termelékenysége javulhat, addig a külföldi hitelnél vagy portfólióbefektetéseknél nem számolhatunk ilyen pozitív externáliával. Ebből fakadóan például Magyarországon a FDI-típusú források bizonyultak a legkedvezőbb finanszírozási formának az elmúlt évtizedekben, annak ellenére, hogy az implicit hozamok alapján költségesebb forrásnak tekinthetjük a külföldi hiteleknel vagy a portfólióbefektetéseknél. Az FDI-források közvetett, egyértelmű hatásai (beruházások bővülése, adóbevételek emelkedése, munkahelyteremtés) mellett a közvetlen hatások (technológiai spillover, beszállítók térnyerése nemzetközi piacokon) is kulcsszerepet játszanak a fogadó ország bruttó nemzeti jövedelmének alakulásában.

Írország esete is jó példa arra, hogy a globalizáció mekkora hatást tud gyakorolni egy ország gazdasági mutatóira. Írországban az elmúlt években tapasztalt GDP-növekedés (például 2015-ben 25 százalék) leginkább az ország kedvező adózási feltételeihez kötődő szabad tőkeáramláshoz kapcsolódott, így nem véletlen, hogy az ír statisztikai hivatal munkatársai a GDP helyett más, alternatív mutató(k) használatát támogatják a gazdaság teljesítményének mérésére¹ (Stapel-Weber – Verrinder 2016). Írország példája rámutat, hogy érdemes pontosabban ismerni a gazdaságban keletkezett jövedelem és a rezidens gazdasági szereplőknek jutó elsődleges jövedelem közötti különbséget megragadó GDP-GNI eltérést – amelynek értéke ebben az országban az egyik legmagasabb nemzetközi összevetésben – és az e mögött meghúzódó tényezőket. Emellett a GDP-GNI-eltérés vizsgálata egy ország külső sérülékenységének szempontjából is fontos, hiszen számszerűsíti azokat a költségeket, amelyeket a külföldi forrásokra fizetett jövedelmek jelentenek egy gazdaság számára.

Jelen tanulmányunkban döntően a magyar GDP-GNI rés elmúlt évekbeli alakulásával, valamint az azt befolyásoló tényezőkkel foglalkozunk. Az első részben röviden

¹ A javasolt mutató a GNI-ből indul ki, amelyből kiszűrjük a „globalizáció hatásait” is (a hivatalos és a módosított GNI-mutató között kismértékű az eltérés). Az új mutatótól azt várják, hogy stabilabb lesz, és kevésbé érzékenyen reagál egyes sokkokra vagy egyedi hatásokra. A módosított GNI elnyílik ugyan a GDP-től, azonban ez nem jelenti azt, hogy rosszabbak lennének az ír gazdasági szereplők életkörülményei – ugyanakkor az ennek arányában számított adósságmutató magasabb, mint a GDP-arányos, amelynek hatása lehet a gazdaság befektetői megítélésére vagy EU felé történő be-, illetve kifizetéseire.

áttekintjük a GNI pontos definícióját, majd a GDP-GNI rés magyarországi alakulását vizsgáljuk meg. Ezt követően a Magyarország szempontjából különösen fontos közvetlentőke-befektetésekhez kapcsolódó jövedelmek ágazati- és országbontására koncentrálnak. Ezután bemutatjuk, hogy milyen arányban részesül a háztartási, vállalati és állami szektor a bruttó nemzeti jövedelemből, majd áttekintjük a GDP-GNI rés alakulását a környező országokban. Rávilágítunk a mutató és a gazdasági fejlettség között fennálló kapcsolatra, s a tanulmány végén kísérletet teszünk az eltérés következő években várható alakulásának meghatározására.

2. A bruttó nemzeti jövedelem definíciója

A bruttó nemzeti jövedelem a GDP-ből számolt indikátor, ugyanakkor, míg a GDP a statisztikai értelemben vett területi státusz, addig a GNI a statisztikai értelemben vett rezidensi státusz alapján határozódik meg. Képlettel kifejezve a két mutató közti kapcsolat:

$$\begin{aligned} \text{Bruttó nemzeti jövedelem (GNI)} &= \text{Bruttó hazai termék (GDP)} \\ &+ \text{Belföldi rezidensek külföldről kapott elsődleges jövedelmei} \\ &- \text{Külföldi rezidenseknek belföldről fizetett elsődleges jövedelmei} \end{aligned}$$

Az elsődleges jövedelmek a munkajövedelmet, a tulajdonosi jövedelmet – ezen belül az FDI-jövedelmet (profitot) és a hitelből származó jövedelmet (kamatot) – illetve bizonyos folyó viszonzatlan átutalásokat² foglalják magukba (KSH 2009):

- *munkajövedelem*: az átmenetileg (egy évnél rövidebb ideig) külföldön dolgozó magyarok és az átmenetileg Magyarországon dolgozó külföldiek bérjövedelmének egyenlege;
- *FDI-jövedelem*: a külföldi szereplők Magyarországról származó és a magyarországi szereplők külföldről származó részesedésekhez kapcsolódó jövedelmének különbsége, ami megmutatja, hogy nettó értelemben mekkora az a jövedelem, amely a külföldi jövedelemtulajdonosokat illeti a közvetlentőke-befektetések után;
- *kamatjövedelem*: a belföldiek külföldiekkel szemben fennálló hitelei és hitelviszonyt megtestesítő értékpapír-befektetései (kötvény, kincstárjegy stb.) után fizetett és a belföldi szereplők külföldre nyújtott hiteleire és hitelviszonyt megtestesítő értékpapír-befektetéseire kapott adósságszolgálat egyenlege;
- *folyó transzfer*: a fizetésimérleg-statisztikában egyéb elsődleges jövedelem néven megjelenő tétel legjelentősebb részét az Európai Uniótól kapott agrártámogatások teszik ki – emellett itt jelennek meg a termék- és termelési adók, illetve támogatások és a bérleti díjakból származó jövedelmek.

² Az egyéb elsődleges jövedelmek között szereplő folyó viszonzatlan átutalásokat.

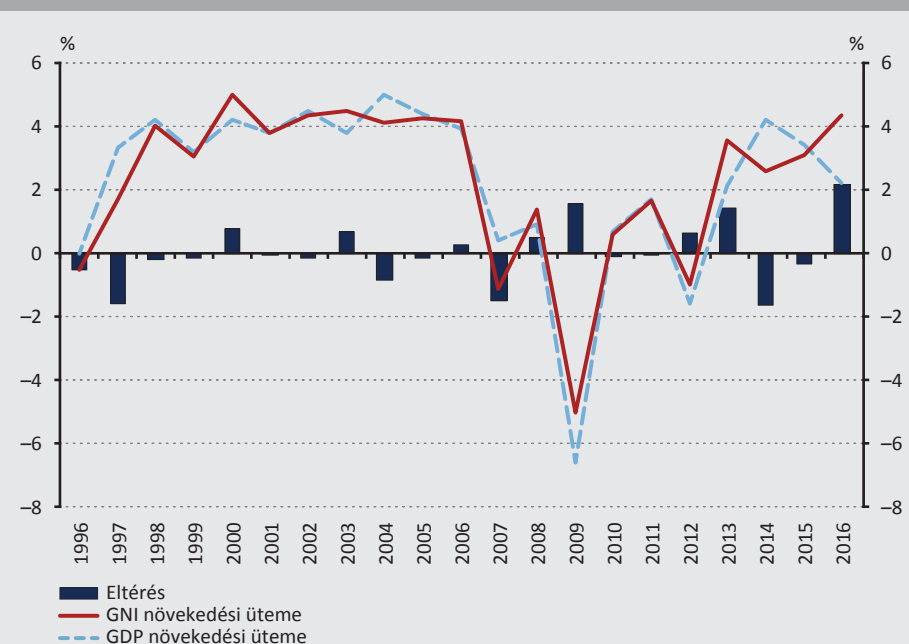
A GNI-mutatóban a GDP-t korrigáló tényezők – a jövedelmek és a folyó transferek – közül a tőkejövedelmek (kamat és FDI) szerepe hangsúlyosabb. Ennek oka egyrészt, hogy a folyó transferekhez képest nagyobb volumenűek, másrészt termeléshez köthetően jöttek létre, így több hasznos információt hordoznak egy ország gazdasági helyzetét illetően.

3. A GDP és GNI eltérése Magyarországon

3.1. A GDP-GNI rés alakulása

2016-ban a GNI reálnövekedése jelentősen meghaladta a GDP bővülését – így a GNI reálnövekedése elérte a válság előtt jellemző szintet. 2013-ig a GDP és a GNI éves reálnövekedése közötti különbség nem volt számottevő, ami azt jelentette, hogy a rezidens és a Magyarországon tevékenykedő nem rezidens gazdasági szereplők reáljövedelmének bővülési üteme hasonló volt. Az elmúlt években ugyanakkor a két mutató eltérően alakult: a GNI reálnövekedése dinamikusan emelkedett, miközben a GDP növekedési üteme fokozatosan mérséklődött. Ennek eredményeként 2016-ban a GNI reálnövekedése (a GDP-növekedést mintegy 2 százalékponttal meghaladva) 4,3 százalékot tett ki, így a GNI bővülése elérte a válság előtt jellemző szintet (1. ábra).

1. ábra
A GDP és GNI éves reálnövekedése

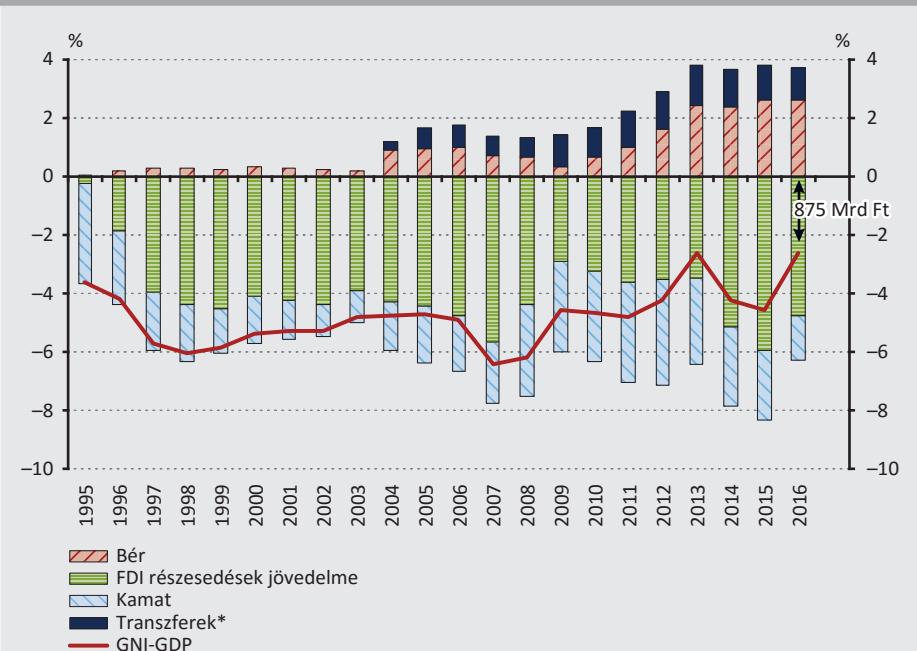
Megjegyzés: 2008-ban módszertani váltás történt az FDI-jövedelem elszámolásában (bővebben lásd: 2. Függelék).

Forrás: KSH (2018)

A válság előtti időszakban a GDP-GNI közötti eltérés viszonylag stabilan, a GDP 4–6 százaléka között alakult. Az 1990-es évek vége és 2006 közötti stabil GDP-GNI rés időszakában a külföldi vállalatok profitja játszott kulcsszerepet. A 2000-es évek közepén – az Európai Unióhoz való csatlakozás következtében – a jelentősen emelkedő munkavállalói jövedelmek és a GNI szempontjából releváns beáramló transzferek egyaránt hozzájárultak a GDP-GNI rés kismértékű csökkenéséhez. A válságot megelőző években ugyanakkor a részesedésekhez kapcsolódó jövedelmek, valamint a külföldre fizetett kamatkiadások egyidejű bővülése miatt a GDP-GNI közötti eltérés historikus csúcstra, a GDP 6 százaléka fölé nőtt. A válság éveiben, a gyorsan emelkedő adósságállomány után külföldre fizetett kamatkiadások tovább emelkedtek, ami a GDP-GNI rés bővülésének irányába hatott, ugyanakkor ezt a hatást több mint ellensúlyozta a nem rezidens vállalatok visszaeső profitja, és az EU-ból származó folyó transzfer emelkedése.

A válságot követően a dinamikus bővülő munkavállalói jövedelmek és a mérlegalkalmazkodás következtében mérséklődő kamatkiadások eredményeként a GDP-GNI különbség trendszerűen mérséklődött. A rés csökkenését enyhén fékezte a külföldi

2. ábra
A GDP és GNI eltérés összetevőinek alakulása (GDP százalékában)

Megjegyzés: 2008-ban módszertani váltás történt az FDI-jövedelem elsámlolásában (bővebben lásd: 2. Függelék).

*Az egyéb elsődleges jövedelmek között szereplő transzferek

Forrás: KSH (2018), MNB (2018)

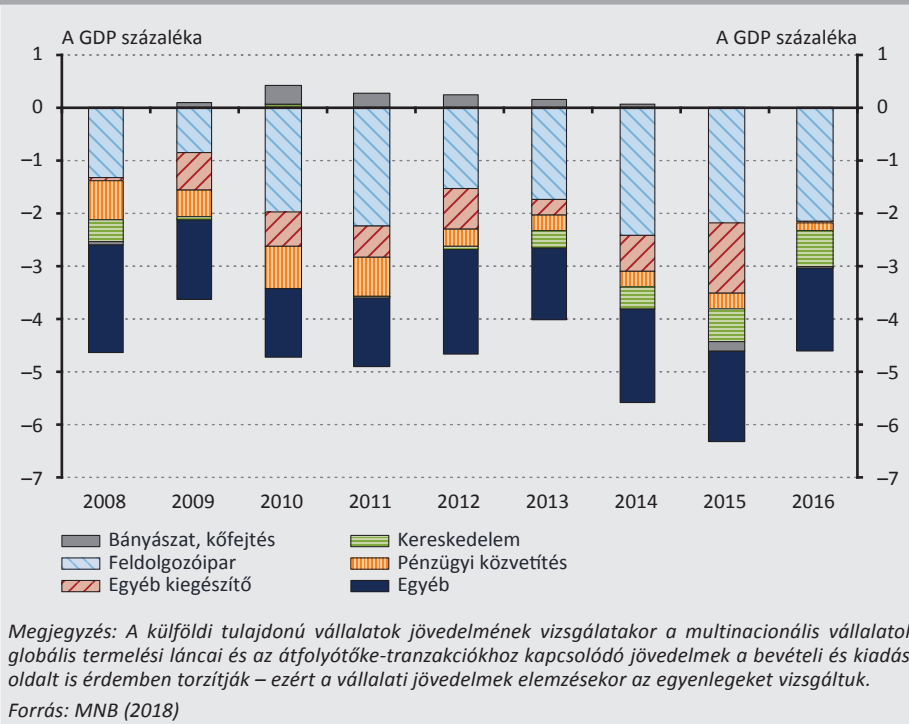
vállalatok profitjának növekedése, ami a válság előtt tapasztalt szint közelébe emelkedett. 2014–2015-ben egy multinacionális vállalat egyedi tételéhez kapcsolódóan a Magyarországon működő külföldi vállalatok profitja jelentősen megnőtt, ami a GDP-GNI közötti különbség megugrásához vezetett (*MNB 2016b*). Ezt követően, 2016-ban a korábban a rés növekedését befolyásoló ágazatban nagyobb mértékű profitsökkenés történt (*MNB 2017c*), így a GDP 2,4 százalékra szűkült a rés. A csökkenést érdemben támogatta a bruttó külső adósság állományának és implicit kamatának mérséklődése mellett csökkenő kamatkidadások, valamint a vállalati profitok – az előző évi kiugró értéknél – mérsékeltebb szintje (*2. ábra*).

3.2. Mely ágazatokhoz köthető a FDI-jövedelmek kiáramlása?

A GDP és GNI közötti eltérést főként a feldolgozóipar (autó- és gyógyszeripar), valamint az egyéb kiegészítő üzleti szolgáltatások jövedelme határozta meg. A GNI és GDP közötti jövedelemáramlásokat alapvetően határozza meg a külföldi tulajdonban lévő vállalatok jövedelme. Ez a jövedelem a Magyarországon működő (a befektetések egyenlegét tekintve a GDP közel 50 százalékát kitevő) közvetlentőke-befektetések normál üzletmenet szerinti eredménye. Ez a mutató a vállalatok teljes nyereségét tartalmazza, amit a vállalatok később kifizethetnek osztalékként a tulajdonos részére, vagy újra befektethetik a magyar gazdaságban. Fontos ugyanakkor felhívni a figyelmet, hogy – ahogyan arra *Balaton* – *Pitz* (2012) tanulmányukban rámutatnak – a működőtőke növekedési hatása jelentős, így annak ellenére, hogy a működőtőke implicit hozama meghaladta az alternatív finanszírozási forrásokét, a bruttó nemzeti jövedelemre gyakorolt hatása összességében lehet pozitív.

Az FDI-jövedelem közel fele a feldolgozóipari ágazatokhoz kötődik (*3. ábra*). Az ágazat nyereségében szerepe volt többek között a járműgyártás emelkedő jövedelmének – a megépülő új gyárakhoz és felfutó termeléshez köthetően –, valamint a gyógyszergyártás és az elektronikai termékek gyártásához kapcsolódó iparágak növekvő nyereségének is. Emellett a külföldi vállalatok jövedelmének dinamikáját 2014 és 2016 között jelentősen befolyásolta az egyéb kiegészítő üzleti szolgáltatások ágazat jövedelme. Ez jelentős részben egy Magyarországon működő multinacionális vállalathoz köthető, amelynek nyeresége 2014–2015 során jelentősen emelkedett, majd 2016-ban visszaesett, és ami az FDI-jövedelmek egyenlegét is jelentősen befolyásolta (*MNB 2016b*).

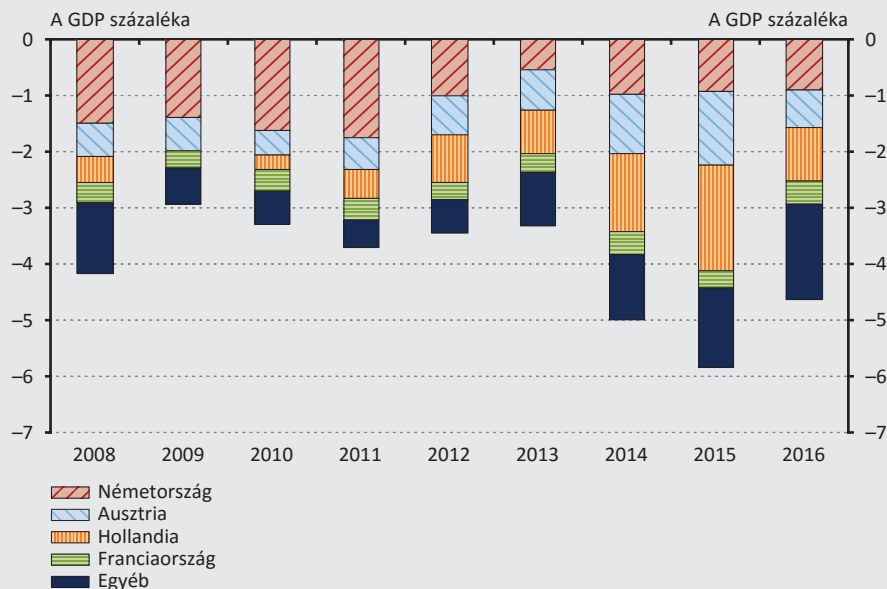
3. ábra
A külföldi közvetlentőke-befektetésekhez kapcsolódó jövedelmek egyenlegének ágazati bontása

3.3. Melyik országok felé történt jövedelemkiáramlás?

A GDP-GNI rést meghatározó közvetlentőke-befektetések jövedelmei – a befektetések forrásországainak megfelelően – főként az eurozóna magországaiba áramlanak. A GDP és GNI közötti különbséget meghatározza a közvetlentőke-befektetések jövedelme. Mivel Magyarországon a közvetlentőke-befektetések jelentős része közvetlenül az EU magországaiból érkezik, a jövedelem nagyobb részét is ezen országok leányvállalatai termelik. 2011-ig a hazai FDI-állomány legfontosabb forrásországának számító Németországba áramlott a legtöbb FDI-jövedelem (4. ábra). Ezt követően az Ausztriába és Hollandiába áramló jövedelmek bővültek jelentősen – a holland vállalatok esetében ugyanakkor vélhetően nem ez az ország a tőke végső forrása (vállalatszervezési és adózási okokból több multinacionális vállalat is Hollandiára közties állomásként tekint). A holland és osztrák közvetlentőke-befektetések jövedelmeit részben a német befektetések is magyarázzák (részletesebben lásd: MNB 2016a).

4. ábra
Részesezés jellegű közvetlentőke-befektetések jövedelmének országbontása

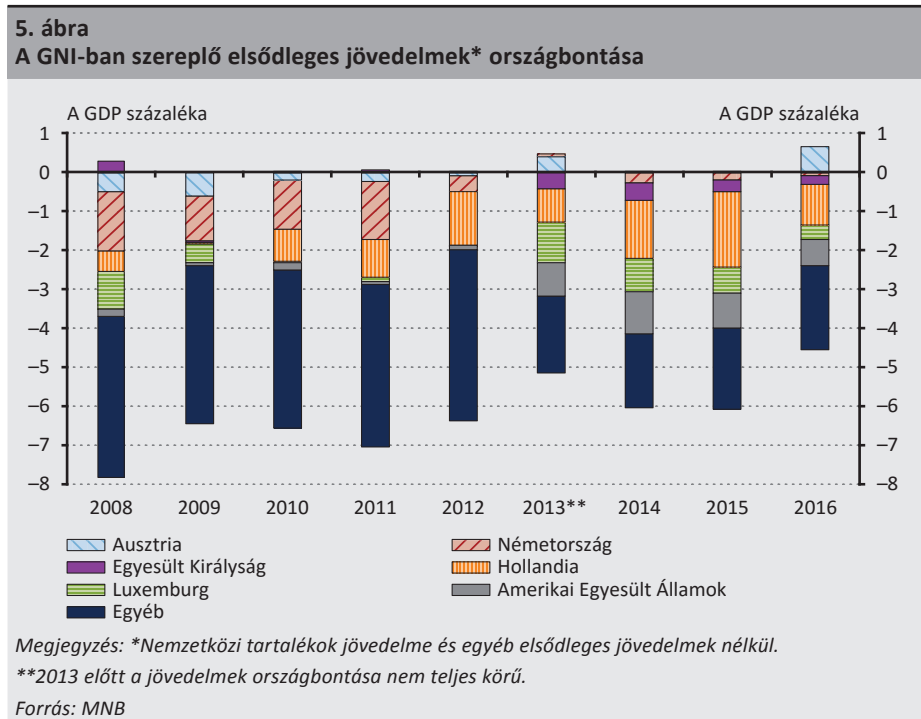
Megjegyzés: Tulajdonosi hitelekhez kapcsolódó jövedelem nélkül.

Forrás: MNB (2018)

A GNI-t alkotó jövedelmek egyenlegét országbontásban vizsgálva a külföldön átmenetileg munkát vállalók jövedelmei miatt a német ajkú országokkal kapcsolatos jövedelemáramlások növelik a magyar GNI-t, míg az Egyesült Államok szerepe az államadósság finanszírozásához kapcsolódóan magasabb (5. ábra). A GNI és GDP közötti különbség országbontását tekintve (az általunk általában folyó transferek között elszámolt egyéb elsődleges jövedelmeket³ figyelmen kívül hagyva) a közvetlentőke-befektetések jövedelmétől eltérő dinamikát figyelhetünk meg. 2012 előtt a Németországgal és Ausztriával kapcsolatos egyenleg csökkentette a GNI-t, 2012-ben azonban, a külföldi munkavállalás német szabályozásának lazulásával és így a munkavállalói jövedelmek emelkedésével érdemben lecsökkent a Németországba és Ausztriába utalt jövedelmek mértéke. Ezzel kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy bár a munkabér növeli a magyar GNI értékét, ez nem kerül teljes mértékben hazautalásra, hiszen tartalmazza az adókat és az átmenetileg külföldön élők fogyasztását is (Csortos – Kóczyán 2017).

³ Ezeket nem vizsgáljuk, mivel bontásuk nem összeegyeztethető a többi jövedelem országbontásával, ezek a jövedelemáramlások az EU intézményeivel szemben valósulnak meg.

Hollandia szerepe a teljes jövedelmek között is kiemelkedő, miközben az Egyesült Államokba és Luxemburgba utalt jövedelmek mérséklődést mutatnak 2013 és 2016 között. Ebben szerepe lehet annak, hogy az elmúlt években a lakossági és banki finanszírozás erősödésének köszönhetően mérséklődött a külföldiek állampapír-állománya, valamint annak, hogy az alacsonyabb kamatok hatására is mérséklődött az állam kamatkiadása.

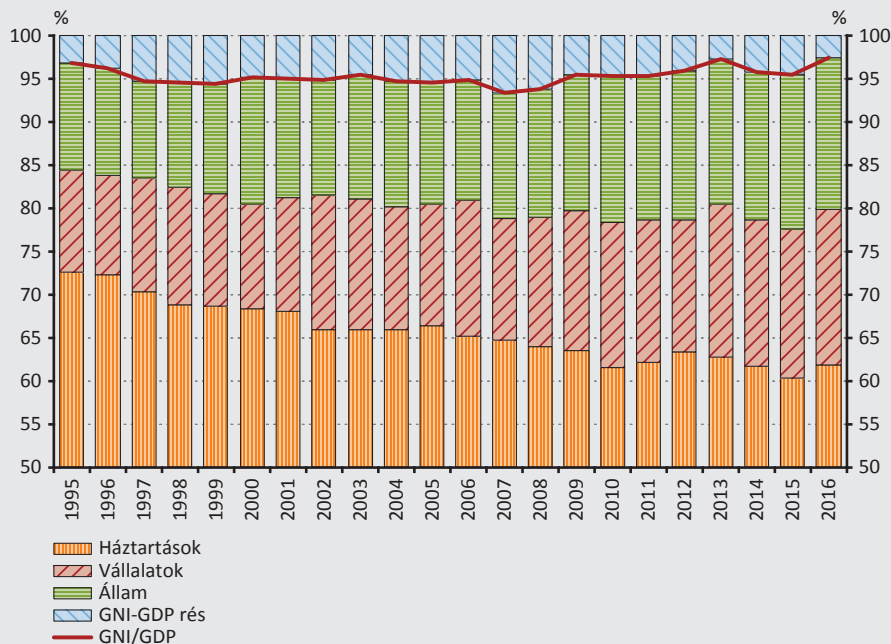

3.4. A szektorok jövedelmének alakulása

A GDP-GNI rés a válság kitörése óta fokozatosan csökkent, azaz a belföldi szereplők jövedelme kevesebb maradt a belföldön megtermelt jövedelem értékétől (GDP), mint 10 évvel korábban. Ahogy az előző részekben rámutattunk, a 2007-es „csúcst” követően a GDP-GNI rés mérséklődni kezdett, aminek eredményeként az 2016-ra 875 milliárd forintra csökkent. A GDP és GNI közötti eltérés szűkülése azt jelenti, hogy 2016-ban a megtermelt jövedelemből a korábban jellemzőnél több maradt a belföldi szereplőknél, és kevesebb áramlik külföldre. Az alábbiakban arra a kérdésre keressük a választ, hogyan oszlik meg a megtermelt jövedelem a belföldi szektorok között, illetve ezzel összefüggésben, hogy az utóbbi évek kisebb mértékű külföldi jövedelemkiáramlása melyik hazai szektor jövedelmét gyarapította. A szektorális bontást vizsgálva (6. ábra) látható, hogy a belföldi szektorok közül a leginkább a vállalati és állami GNI bővült, miközben a háztartások GDP-arányos elsődleges jövedelme trendszerűen mérséklődött.

6. ábra

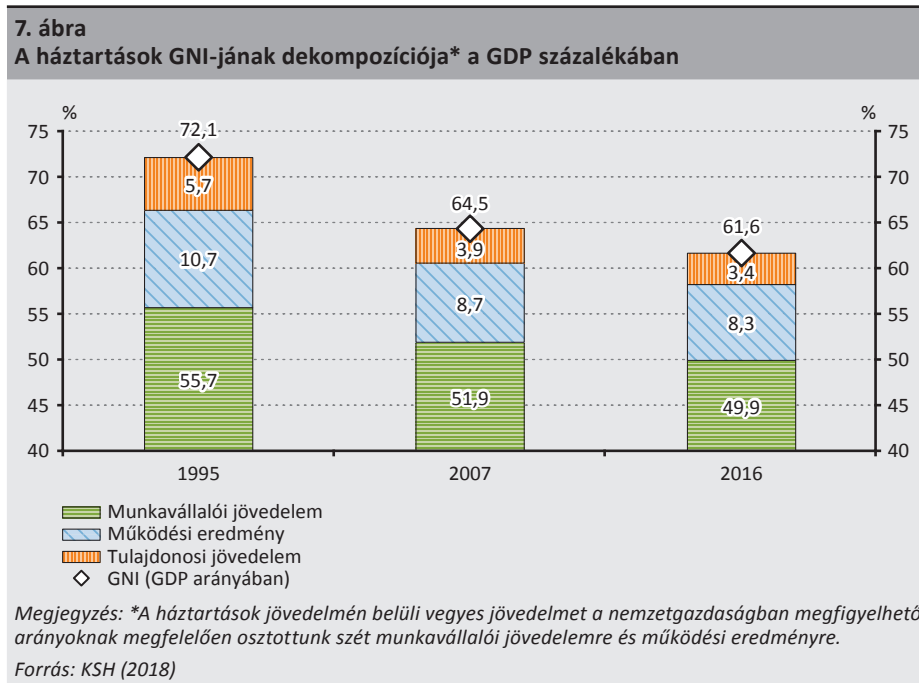
A GNI a GDP arányában, illetve annak szektorális megbontása

Forrás: KSH (2018)

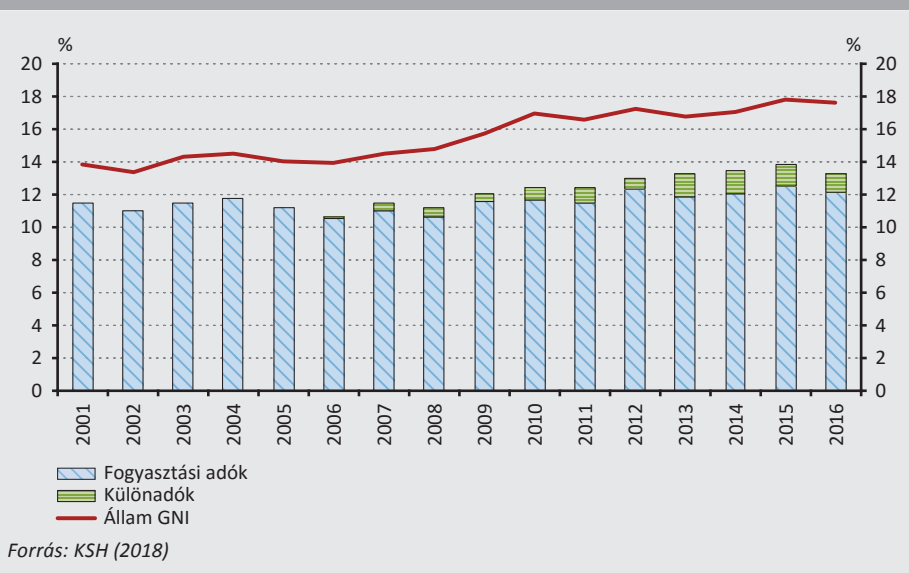
A háztartások részesedése a GNI-ből folyamatosan csökkent, ami legnagyobb részben a munkavállalói jövedelmek részarányának mérséklődésével magyarázható (7. ábra). A lakossági GNI 1995-ről 2007-re 7,7 százalékponttal, ezt követően 2016-ra további közel 3 százalékponttal csökkent. A dekompozícióból látható, hogy az 1995 óta tartó részaránycsökkenés érdemi része a munkavállalói jövedelmek arányának közel 6 százalékpontos mérséklődéséhez köthető, amely mellett a tulajdonosi jövedelmek és a háztartások működési eredményének részaránya is mintegy 2–2 százalékponttal alacsonyabb lett. A munkavállalói jövedelmek GDP-arányos értékének csökkenése párhuzamba állítható a bérhányad globálisan tapasztalható mérséklődésével (MNB 2017b). Az, hogy ez valóban csökkenti-e a nemzetgazdaság GDP-arányos bruttó nemzeti jövedelmét, attól függ, hogy az adott háztartást foglalkoztató vállalat belföldi vagy külföldi. Abban az esetben, ha a külföldi vállalatok profitálnak a háztartások munkavállalói jövedelmének mérséklődéséből, akkor a GNI csökken, amivel párhuzamosan a GDP-GNI rész emelkedik – ami szerepet játszott az 1995–2007 között lezajlott folyamatokban. Abban az esetben viszont, ha ez a jövedelem belföldi vállalatoknál jelenik meg, a működési eredmény bővülésében, akkor összességében a GNI nem változik, csak annak szektorális megoszlása – ez történt 2007-et követően. A tulajdonosi jövedelmek részarányának mérséklődéséből

jelentős rész – az alacsony kamatkörnyezethez és a nyugdíjrendszer átalakításához köthető – csökkenő kamatjövedelmekkel magyarázható, a *működési eredmény* pedig a saját lakás szolgáltatás értékét tartalmazza, amelynek alakulását a lakáspiaci árak érdemben befolyásolják.

Az állam GDP-arányos GNI-ja a 2001-es 13,94 százalékról 2016-ra 17,6 százalékra emelkedett, ami elsősorban a fogyasztási adók növekedésével hozható összefüggésbe (8. ábra). Az állam elsődleges jövedelmének meghatározó részét a fogyasztási adók (áfa, jövedéki adó) teszik ki, amelyek 2006-ig csökkentek, majd ezt követően jelentős emelkedésnek indultak. A fogyasztási adókból származó bevétel emelkedése mellett az állam jövedelmét a különböző különadók bevezetése is növelte (például közműadó, reklámadó, pénzügyi tranzakciós illeték, távközlési adó stb). Végül az állam kamatkidadásainak csökkenése is támogatta az elsődleges jövedelem bővülését.

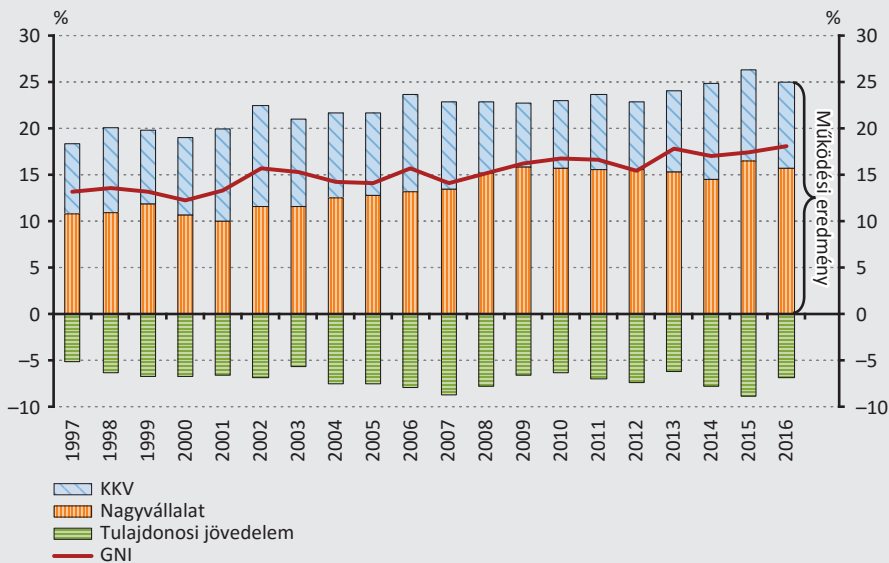
8. ábra
Az állam GDP-arányos GNI-jának alakulása

A vállalatok GDP-arányos elsődleges jövedelmének válságot követő emelkedése döntően a működési eredmény növekedésével magyarázható, amihez a KKV-k nagyobb, a nagyvállalatok kisebb mértékben járultak hozzá (9. ábra). A vállalati GNI-t a működési eredmény és a tulajdonosi jövedelem alkotja – utóbbi a belföldi és külföldi tulajdonosok felé történő profitkifizetést és a nettó kamatkiadásokat tartalmazza. A különböző méretű vállalatok működési eredménye a pénzügyi válság kitöréséig hasonló mértékben emelkedett. A válság kitörését követő években a KKV-k jövedelme érdemben visszaesett, míg a nagyvállalatok működési eredménye enyhén tovább emelkedett. 2012-t követően a KKV-k jövedelmének dinamikus növekedése meghaladta a nagyvállalatoknál tapasztaltat, ugyanakkor az alszektor bruttó működési eredménye továbbra is elmarad a nagyvállalatokétól.⁴ A vállalati szektor jövedelmének elmúlt évekbeli emelkedése összefüggésbe hozható azal, hogy a háztartások csökkenő munkavállalói jövedelme a hazai vállalatoknál a működési eredmény emelkedésében jelenik meg, miközben az olajáresés miatti cserearány-javulás is jelentősen javította a szektor jövedelmezőségét. A vállalatok tulajdonosi jövedelme 2008 óta a GDP 6–8 százalékával csökkentette a szektor GNI-ját, amiben a válságot követően meghatározó szerepet játszott a kamatkiadások mérlegalkalmazkodáshoz köthető mérséklődése (a 2014–2015-ös emelkedés inkább egyedi tényezőknél volt köszönhető).

⁴ Érdemes továbbá azt is szem előtt tartani, hogy a vállalatok GDP-arányos működési eredménye 2015-ben a nagyvállalatok esetében mintegy 1 500, míg a KKV-k esetében több mint 400 000 vállalat között oszlott meg – így jelentős különbségek lehetnek az „egy vállalatra eső” jövedelemben.

9. ábra
A teljes (pénzügyi és nem pénzügyi) vállalati szektor GNI-jának dekompozíciója

Megjegyzés: A nemzeti számlák működési eredményét a NAV adatbázis alapján osztottuk fel a nagyvállalatok és KKV-k között. 2015–2016-ra az előző évek folyamatain alapuló becslés.

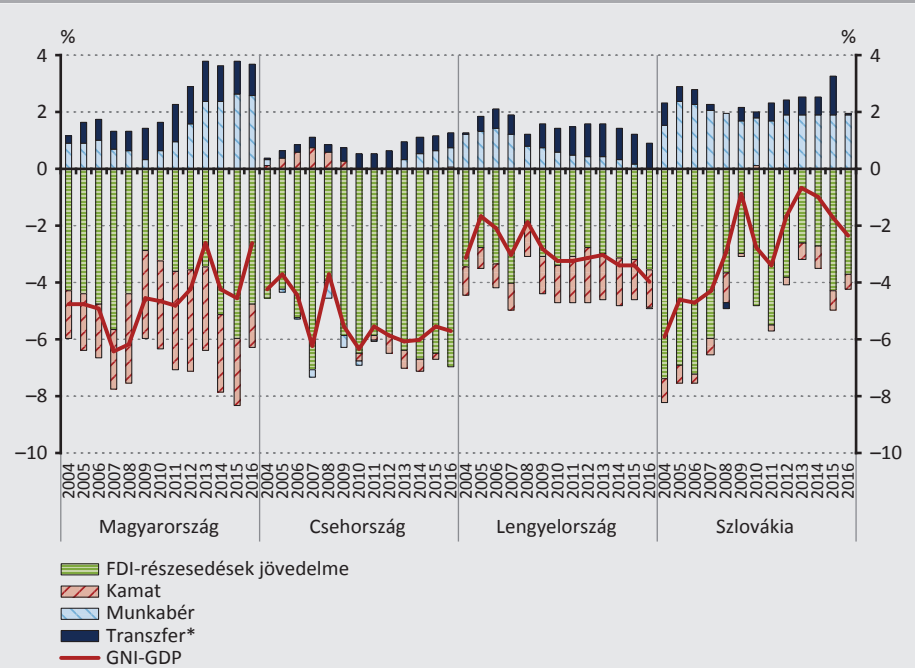
Forrás: KSH (2018), MNB-számítás a NAV adatbázisa alapján, MNB (2018)

4. Nemzetközi kitekintés

A válság előtt régiós összevetésben magas magyar GDP-GNI rés ez elmúlt években jelentősen csökkent, és ma már az egyik legalacsonyabb a régióban (10. ábra). A magas külső tartozásállománnyal összefüggésben a jövedelemkiáramlás Magyarországon és Csehországban volt a legmagasabb a válság előtti években. Míg azonban Csehországban szinte csak a külföldi vállalatokhoz volt köthető a jövedelemkiáramlás, Magyarországon a profit mellett a növekvő bruttó külső adósság kamatterhei is növelték a jövedelemegyenleg hiányát. Bár a válság kitörését követően jelentősen visszaesett a külföldi vállalatok profitja, a növekvő kamatkidadások elsősorban Magyarországon tartották magasán a GDP-GNI részt. A mélypontot követően a régióban általánosan megfigyelhető, hogy a részesedésekhez kapcsolódó jövedelemkiáramlás a vállalati profit emelkedésével összhangban – Szlovákiában és Magyarországon nagyobb volatilitás mellett – növekedett. Az elmúlt években egyre csökkenő kamatkidadások mellett a munkavállalói és a transzferjövedelmek⁵ egyenlege mindegyik régiós országban pozitívan járult hozzá a jövedelmek emelkedéséhez, de leginkább hazánkban csökkentette a GNI és GDP közötti különbséget.

⁵ Egyéb elsődleges jövedelmek között elsámolt transzferek.

10. ábra
A GDP és GNI különbségének tényezők szerinti bontása a régiós országokban
(GDP arányában)

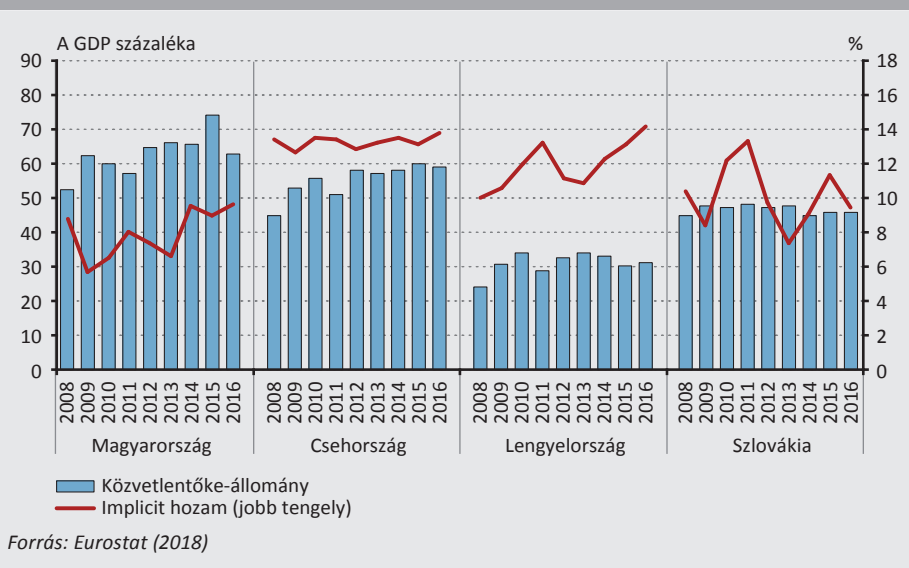
Megjegyzés: 2008-ban módszertani váltás történt a magyar FDI-jövedelem elszámolásában (bővebben lásd: 2. Függelék).

*Az egyéb elsődleges jövedelmek között szereplő transzferek.

Forrás: Eurostat (2018)

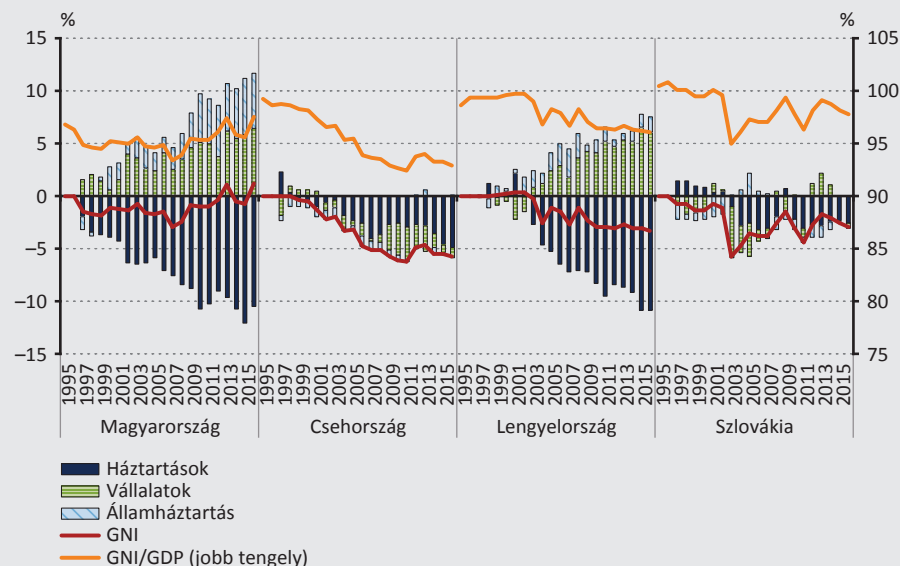
Magyarországon az FDI-típusú források utáni jövedelemkiáramlások háttérében elsősorban magas FDI-állomány áll, miközben a működőtőke implicit hozama elmarad a régiós szinttől (11. ábra). A válság előtt hazánkban a közvetlentőke-befektetések a GDP 50 százaléká körül alakultak, ami érdemben meghaladta a régiós átlagot. Ezzel szemben az FDI-befektetések implicit hozama Magyarországon elmaradt a környező országokban tapasztalt 12–14 százalék közötti értéktől. A válságot követő időszakra is jellemző, hogy a tőkeimport költsége – Szlovákia mellett – hazánkban a legalacsonyabb, miközben a régió legmagasabb bruttó FDI-állományával rendelkezünk. Míg Magyarországon a magas FDI-típusú jövedelemkiáramlás elsősorban a magas FDI-állománynak tudható be, addig Csehországban az állomány mellett a működőtőke megtérülési rátája is jelentős. A régiós országok közül Lengyelországban a legalacsonyabb a GDP-arányos bruttó FDI-állomány, ami a magas implicit hozam ellenére nem jár jelentős FDI-típusú jövedelemkiáramlással.

11. ábra
A közvetlentőke-befektetések állománya és implicit hozama a régió országában

A háztartások GDP-arányos jövedelme eltérő mértékben, de minden régiós államban mérséklődött, míg a vállalatok és az állam jövedelme elsősorban Magyarországon és Lengyelországban emelkedett (12. ábra). 1995 óta a magyar és lengyel háztartások GDP-arányos jövedelme mintegy 10 százalékponttal csökkent, ami mögött elsősorban a bérhányad mérséklődése állt, de az elmúlt pár évben emellett jelentős hatása volt a kamatjövedelmek mérséklődésének is. Az állam GDP-arányos jövedelmének a bővülése elsősorban Magyarországon volt jellemző, aminek mozgatórugóit a korábbiakban már bemutattuk. A vállalatok GDP-arányos jövedelme – a háztartásokkal ellentétes irányú változással – Magyarországon és Lengyelországban mintegy 5 százalékponttal növekedett. A vállalkozások jövedelmének GDP-n belüli súlyának a növekedése a javuló jövedelmezőséggel hozható összefüggésbe. A folyamatok eredményeként az elmúlt húsz évben a GDP-GNI rés Magyarországon érdemben szűkült, míg a régiós versenytársaknál némileg kitért.

12. ábra
A GDP és a GNI közti eltérés szektorbontása

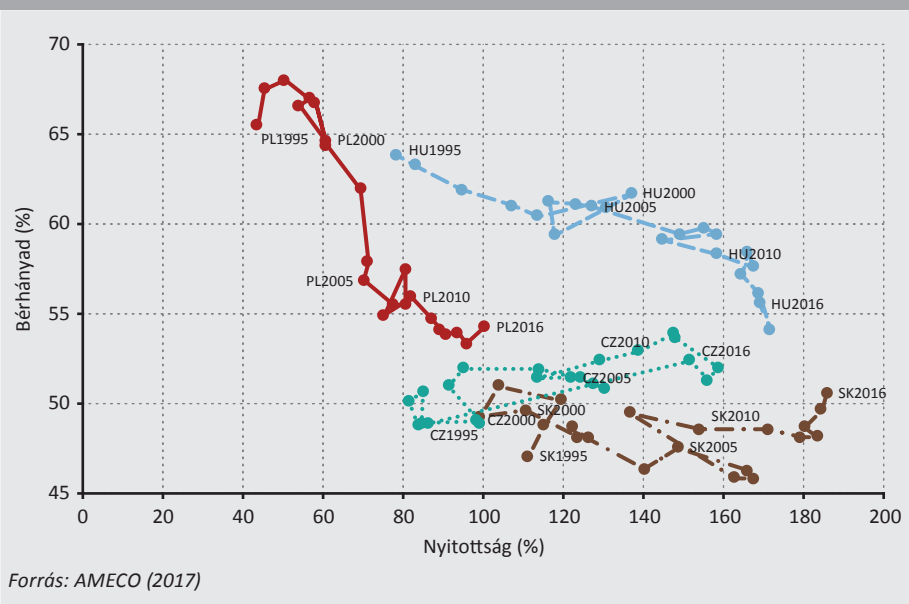

Megjegyzés: Bal tengely: GDP-arányos értékek változása, 1995=0

Forrás: Eurostat (2018)

A magyar és a lengyel lakossági GNI csökkenésében szerepet játszhat a bérhányad mérséklődése. A nemzetközi irodalom nagyrészt egyetért abban, hogy a globalizáció, a termékek és szolgáltatások határon átnyúló mozgása csökkenti a bérhányadot. Ennek egyik oka, hogy a magas importigényű ágazatoknak (feldolgozóipar, kereskedelem) alacsonyabb munkaköltséggel termelő országokkal kell versenyeznie – az importverseny pedig arra ösztönzi a vállalatokat, hogy tőkeintenzív termelésre álljanak át, csökkentve a bérhányadot. Másrészt a bérhányad csökkenését az is okozhatja, hogy a vállalatok megtermelt jövedelmük kisebb részét fordítják a munkavállalókra, és nagyobb részét osztják fel a tulajdonosok között. A visegrádi országokat tekintve nem mutatható ki egyértelműen ez a kapcsolat. Míg Magyarország és Lengyelország esetében a külkereskedelmi nyitottság – az export és import összege a GDP arányában – emelkedésével csökkent a bérhányad, addig ez Csehországban és Szlovákiában nagyjából szinten maradt a vizsgált időszakban. Ezek a folyamatok tehát nagyban hozzájárulhattak ahhoz, hogy hazánkban és Lengyelországban jóval nagyobb volt a GDP-arányos lakossági GNI csökkenése, mint Csehországban és Szlovákiában. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy annak ellenére, hogy a négy ország közül Lengyelország tekinthető a legzártabb gazdaságnak, itt csökkent a legnagyobb mértékben a bérhányad. A folyamatok eredményeként eltérő nyitottság mellett a bérhányad a régiós országokban 2016-ban hasonló szinten, a GDP 50–55 százaléka között alakult (13. ábra).

13. ábra
Bérfányad és külkereskedelmi nyitottság

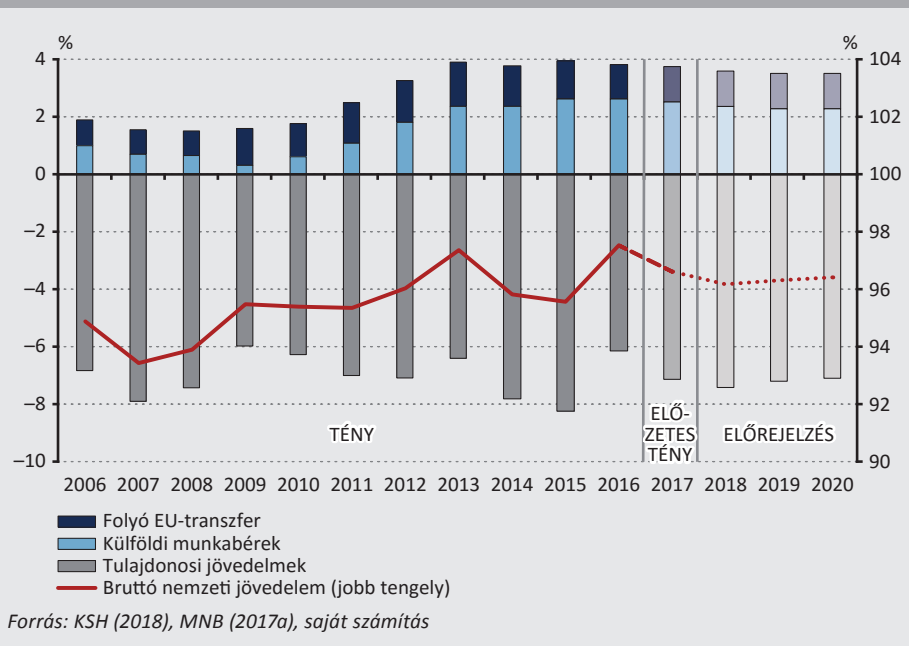
5. A GDP és GNI közötti eltérés várható alakulása

5.1. A GDP-GNI rés az előrejelzési horizonton

Az előzetes adatok alapján – döntően a külföldi tulajdonú vállalatok profitjának emelkedése miatt – 2017-ben nőtt a GDP és a GNI közötti eltérés. Bár 2017-re vonatkozóan hivatalos adat még nem érhető el, a rendelkezésre álló adatok alapján az elsődleges jövedelmek hiányának emelkedésével a GDP-GNI közötti eltérés is növekedhetett. Az előzetes adatok szerint a külföldi tulajdonú vállalatok profitja – vélhetően a gazdasági növekedés és a társasági adó csökkentésének hatására – emelkedett, ami mellett az átmenetileg (1 évnél rövidebb ideig) külföldön munkát vállalók számának enyhe csökkenése miatt a munkavállalói jövedelmek is mérséklődtek. E két hatást némiképp ellensúlyozta a külföldi adósság folytatódó csökkenésének köszönhetően mérséklődő kamatkiadás, ami a GDP-GNI rés csökkenésének irányába hatott. A külföldre fizetett nettó kamatkiadás csökkenését az Inflációs jelentés előrejelzése szerint tovább csökkenő nettó külső adósság és alacsony hozamkörnyezet egyaránt támogatja (MNB 2017a). Az elsődleges jövedelmek között megjelenő folyó EU-transzfer felhasználás – amelynek túlnyomó részét az Európai Uniótól kapott területalapú mezőgazdasági támogatások teszik ki – a következő három évben stabil mértékben javítja a GNI-t.

Előretekintve, rövid távon a külföldi tulajdonú vállalatok FDI-jövedelmének emelkedését nagyjából ellensúlyozhatja a nettó kamatkiadás mérséklődése, így a GNI-GDP rés stabilizálódhat (14. ábra). A külföldi tulajdonú vállalatok jövedelmének várható alakulásában meghatározó szerepet játszik az exportteljesítmény. A historikus adatok alapján a közvetlentőke-befektetések jövedelme jelentős együttmozgást mutat a vállalati exportteljesítmény alakulásával (MNB 2017c). Ennek háttérében az áll, hogy a külföldi tulajdonú vállalatok érdemi része főként exportra termel, és ezek a vállalatok jelentős szerepet játszanak a gazdaság exportteljesítményének alakulásában. Ennek megfelelően a közvetlentőke-befektetések jövedelmének várható alakulásában meghatározó szerepet játszik az exportteljesítmény, ami az Inflációs jelentés (MNB 2017a) alapján várhatóan tovább bővül. Ezt a folyamatot ugyanakkor a következő években nagyjából ellensúlyozhatja, hogy – az Inflációs jelentés külső finanszírozási képességre vonatkozó előrejelzése szerint – a csökkenő külső adósság és a kialakult alacsony kamatszintek mellett mérséklődhet a külföldre fizetendő kamatkiadás nagysága.

14. ábra
A GNI-GDP rés az előrejelzési horizonton (a GDP arányában)

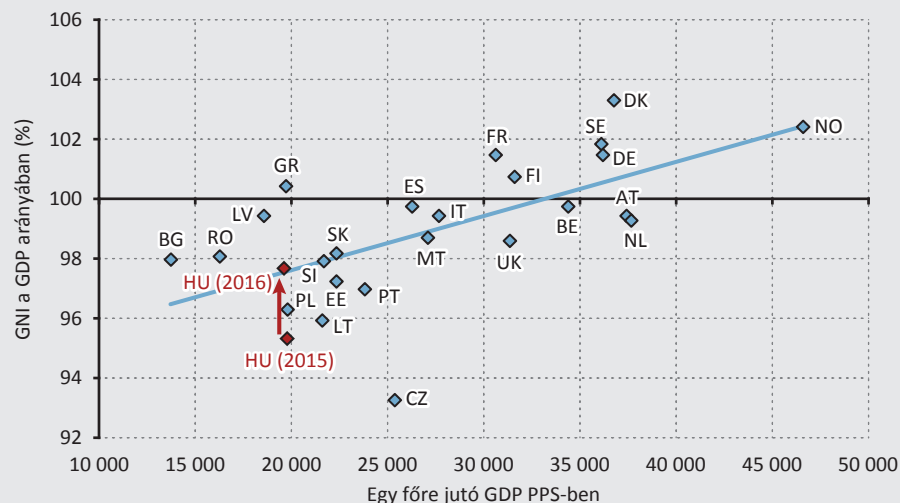

5.2. A GDP-GNI eltérés hosszú távú alakulása

A GDP és GNI közötti eltérést hosszú távon a külső tényezők mellett elsősorban a magyar gazdaság finanszírozási szerkezete befolyásolja. A területalapú EU-támogatások hosszabb távon is stabil nettó jövedelembeáramlást jelentenek Magyarországnak számára, míg a külső adóssághoz kapcsolódó jövedelemkiáramlás – a külső adósság várható csökkenésével párhuzamosan – mérséklődhet. A külföldön munkát vállaló magyarok – gazdaságpolitikai céllal összhangban történő – visszaáramlása a hazai munkaerőpiacra, illetve a Magyarországon dolgozó külföldi munkavállalók jövedelmének – a gazdaság növekvő munkaerőhiánya miatti – emelkedése csökkentheti a nettó bérjövedelem-beáramlást, így a GDP-GNI rés emelkedésének irányába hat. A Magyarországon befektetett közvetlen tőke állománya adottság, amely jelentősen befolyásolja a GDP-GNI rés legnagyobb részét kitevő FDI-jövedelem-kiáramlás nagyságát is. A GDP-GNI rés hosszú távú alakulása jelentősen függ attól, hogy a magyar gazdaság nyugati országokhoz történő felzárkózása milyen finanszírozási szerkezetben valósul meg: amennyiben a gazdasági növekedést támogató beruházások finanszírozása külföldi forrásokból történik, emelkedhet, ha pedig belső megtakarításokból, akkor csökkenhet a GDP-GNI közötti eltérés.

A fejlettség és a GDP-GNI rés alakulása között pozitív kapcsolat mutatható ki. Európában a magasabb egy főre eső GDP-vel rendelkező országokban jellemzően kisebb a GDP és GNI közötti eltérés – sőt a legmagasabb egy főre eső GDP-vel rendelkező nyugat-európai és skandináv országokban a GNI meg is haladja a GDP-t (15. ábra). Ez elsősorban azzal áll összefüggésben, hogy ezek az országok nettó értelemben külfölddel szembeni hitelezők (Lucas 1990), a nettó FDI-jövedelem-beáramlás pedig növeli a GNI-t. Érdemes megjegyezni, hogy nemcsak pozitív nettó befektetői pozíció esetén, hanem a külföldi követeléseket meghaladó tartozásállomány esetén is elképzelhető pozitív nettó FDI-jövedelem-beáramlás, amennyiben a külföldi követelések hozama érdemben meghaladja a tartozásokra fizetett implicit hozamot. Az előbbi, pozitív elsődleges egyenleggel rendelkező országokkal ellentétben a visegrádi országok és a balti államok – ahol jelentős az FDI-ból történő finanszírozás – nettó hitelfelvevők, ahol nettó jövedelemkiáramlás figyelhető meg. Érdemes kiemelni Csehország helyzetét, ahol a fejlettségéből adódónál jóval nagyobb mértékben marad el a GNI a GDP-től, aminek hátterében elsősorban a külföldi tulajdonú vállalatok magas profitabilitása áll (a nettó kamatkiadás igen alacsony, hiszen Csehország külföldi követelései még meg is haladják az ország külföldi adósságát).

15. ábra
A fejlettség és a GDP-arányos GNI közötti kapcsolat 2015-ben

Megjegyzés: 1 PPS (purchasing power standard) vásárlóereje ugyanannyi, mint átlagosan 1 euróé az EU-ban.

Forrás: Eurostat (2018)

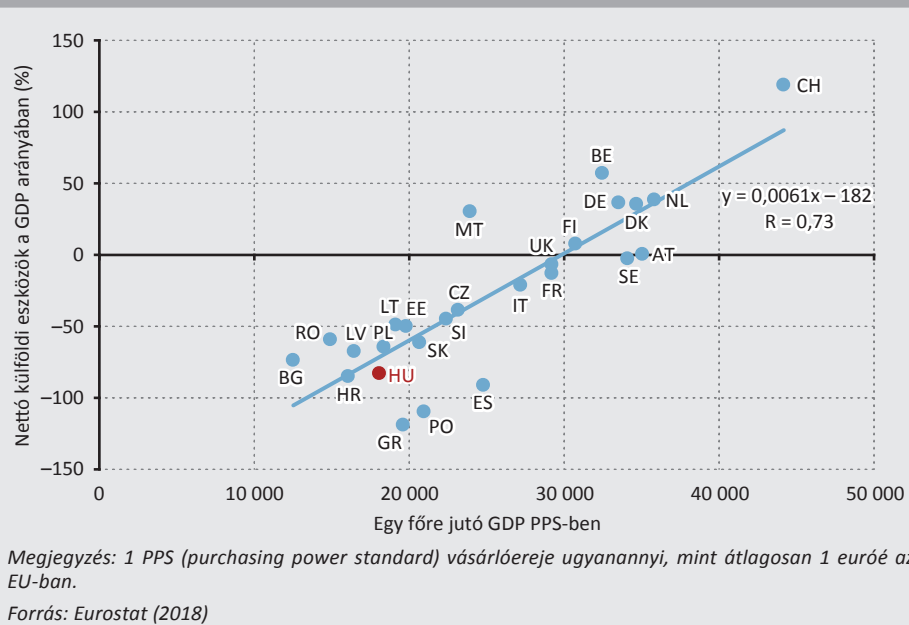
A fejlett nyugati gazdaságok nettó külföldi eszközállománya magasabb a kevésbé fejlett országokénál (16. ábra), az ehhez kapcsolódó jövedelem pedig meghatározó szerepet játszik a GNI alakulásában. A fejlettséggel párhuzamosan javuló nemzetközi befektetői pozíció több tényezőre is visszavezethető (Lane – Milesi-Ferretti 2002).

- Egyrészt a gazdasági fejlődéssel a tőke hazai határterméke egyre kisebb lesz, csökken a hazai beruházások jövedelmezősége, így a külföldre történő – magasabb jövedelmezőségű – beruházások előtérbe kerülhetnek. A magasabb jövedelmű országokban ezért a kifizetett közvetlen tőke jellemzően nagyobb, mint az adott országban befektetett FDI, az ebből származó nettó jövedelembéramlás pedig növeli a GNI-t.
- Másrészt a háztartások jövedelmének emelkedése – a fogyasztás határhasznának csökkenése mellett – a megtakarítások emelkedéséhez vezet, amelynek egy része külföldre áramlik, tovább növelve a nettó külföldi eszközök állományát, és ezen keresztül a GNI-t.
- Emellett a fejlettebb országokban a magasabb GNI irányába hathat, hogy a külföldi forrásbevonás jellemzően FDI helyett inkább adósságtípusú forrásokból történik, az ezekre fizetett kamat pedig jellemzően kisebb, mint a befektetett tőke utáni profit. Ezzel szemben a felzárkózó országokban korlátozottabb a lehetőség az adósságból történő finanszírozásra, mivel a külföldi befektetők inkább

a részesedés típusú befektetési formákat részesítik előnyben, amelyek a magasabb elvart hozam mellett több irányítási és információs jogot biztosítanak (Komáromi 2008).

16. ábra

A fejlettség és a nettó külföldi eszközállomány kapcsolata (2010–2016 átlaga)

Magyarország magas jövedelmű országok közé történő sikeres felzárkózása hosszabb távon a GDP-GNI rés mérséklődését eredményezheti. A hazai gazdaság fejlettségének növekedésével javulhat Magyarország nettó nemzetközi befektetési pozíciója (Koroknai 2008), ami mérsékelheti a külföldre történő nettó jövedelemkiáramlást. A magyar gazdaság versenyképességének javulása emellett támogathatja a külföldön működő magyar vállalatok jövedelmének emelkedését is, ami a magyar gazdaság belső forrásokból történő finanszírozásával együtt csökkentheti a nettó FDI-jövedelemkiáramlást, és ezáltal a GDP-GNI részt.

6. Összegzés

Az elmúlt évtizedekben a globalizáció térnyerésével a hazai gazdaság termelése és a rezidensek jövedelme elnyíltak egymástól, így a közgazdaságtanban egyre nagyobb igény jelentkezett olyan makrogazdasági indikátorok iránt, amelyek a GDP-t kiegészítve többletinformációt adhatnak a jövedelmek egyes gazdasági szereplők közötti megoszlásáról. A bruttó nemzeti jövedelem a GDP-t korrigálja a külföldi rezidensek Magyarországról származó és a belföldi rezidensek külföldről származó

jövedelmének egyenlegével, így a GDP-től való eltérése megragadja a hazai gazdasági teljesítmény és a belföldi gazdasági szereplőknek jutó jövedelmek különbségét, illetve hasznos információt ad az ország felhalmozott nettó külföldi kötelezettség állományának folyó terheiről. Magyarországon a válság előtt a GDP-GNI rés régiós összevetésben magas volt, azonban a válság után fokozatosan a régiós átlag körüli szintre csökkent. A mérséklődés több tényező együttes hatásaként alakult ki: míg a részesedésekhez, közvetlentőke-befektetésekhez kapcsolódó jövedelemkiáramlások (vállalati profit) bővülése növelte, addig az alacsony hozamkörnyezet és a mérséklődő bruttó külső adósság miatt csökkenő kamatkiadások, valamint a külföldről származó bérjévedelmek dinamikus növekedése – a régió legtöbb országához hasonlóan – mérsékelte a GDP-GNI különbséget.

A GDP és GNI közötti eltérés jelentős részét a külföldi tulajdonban lévő Magyarországon működő vállalatok jövedelme teszi ki. A GDP-GNI részt meghatározó közvetlentőke-befektetések jövedelmei főként a feldolgozóiparhoz kötődnek, és az eurozóna magországaiba, ezen belül Németországba és Hollandiába áramlanak. A GDP-GNI rés szűkülése – szektorális bontásban vizsgálva – az állam és a vállalati szektor GDP-arányos jövedelmének emelkedése mellett valósult meg, miközben a háztartásoké fokozatosan mérséklődött. Ezen folyamatok hátterében főként a bérhányad nemzetközi szinten megfigyelt csökkenése, a kamatkiadások mérséklődése, illetve az állami adóbevételek emelkedése állt.

Előretekintve rövid távon a GDP-GNI rés várhatóan enyhén növekedik, mivel a továbbra is jelentős gazdasági növekedés, illetve a társasági adó csökkentése a külföldi tulajdonú vállalatok tőkejövedelmének emelkedéséhez vezethet. Emellett a hazai bérdinamika támogathatja a külföldön munkát vállaló magyarok visszaáramlását a magyar munkaerőpiacra, ami a külföldről származó munkavállalói jövedelmek csökkenésén keresztül önmagában a GDP-GNI rés növekedése irányába hat, ugyanakkor a magyar munkavállalók visszatelepülése hosszabb távon pozitívan hat a növekedésre. Ezzel szemben a területalapú EU-támogatások hosszabb távon is stabil nettó jövedelembéramlást jelentenek Magyarország számára, ami mellett a csökkenő külső adóssághoz kapcsolódó kamatkiadás továbbra is a GDP-GNI rés szűkülésének irányába hat. A nemzetközi tapasztalatok tükrében a magyar gazdaság felzárkózásával párhuzamosan az eltérés hosszabb távon szűkülhet: a fejlettebb országokban ugyanis jellemzően kisebb a GDP és GNI közötti eltérés, aminek hátterében a fejlettséggel általában javuló nettó nemzetközi befektetői pozíció áll. Az eltérés hosszú távú alakulása jelentősen függ attól, hogy a magyar gazdaság nyugati országokhoz történő felzárkózása külföldi vagy belföldi forrásokból valósul meg.

Felhasznált irodalom

- AMECO (2017): *AMECO database*. Economic and financial affairs, European Commission. 9 November. http://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/SelectSerie.cfm
- Balatoni András – Pitz Mónika (2012): *A működőtőke hatása a bruttó nemzeti jövedelemre Magyarországon*. *Közgazdasági Szemle*, 59(1): 1–30.
- BEA (2015): *Measuring the Economy: A Primer on GDP and the National Income and Product Accounts*. Bureau of Economic Analysis, U. S. Department of Commerce. Washington, DC, December. https://www.bea.gov/national/pdf/nipa_primer.pdf
- Capelli, C. – Vaggi, G. (2013): *A better indicator of standards of living: The Gross National Disposable Income*. DEM Working Paper Series 062, University of Pavia, Department of Economics and Management.
- Costanza, R. – Hart, M. – Posner, S. – Talberth J. (2009): *Beyond GDP: The Need for New Measures of Progress*. The Pardee Papers No. 4., Boston University, January.
- Csortos Orsolya – Kóczián Balázs (2017): *A külföldön élő magyarok jövedelmeinek és folyó átutalásainak elemzése*. *Hitelintézet* Szemle, 16(2): 5–27. <http://doi.org/10.25201/HSZ.16.2.527>
- Eurostat (2018): *Statistics Database*. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database. Letöltés ideje: 2018. január 10.
- Komáromi András (2008): *A külső forrásbevonás szerkezete: Kell-e félnünk az adóssággal való finanszírozástól?* *MNB-Szemle*, 2008(Április): 14–23.
- Koroknai Péter (2008): *Magyarország külföldi tartozása nemzetközi összehasonlításban*. *MNB-Szemle*, 2008(December): 13–18.
- KSH (2009): *GNI Inventory 2.1*. Magyar nyelvű változat. Központi Statisztikai Hivatal. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/modsz/gni_inventory_ver2.1hun.pdf
- KSH (2018): *STADAT táblák*. Központi Statisztikai Hivatal. <http://www.ksh.hu/stadat>. Letöltés ideje: 2018. január 10.
- Lane, P.R. – Milesi-Ferretti, G.M. (2002): *Long-Term Capital Movements*, NBER Chapters. In: *NBER Macroeconomics Annual 2001*, Volume 16, pages 73–136 National Bureau of Economic Research, Inc. <https://doi.org/10.1086/654435>
- Lucas, R. (1990): *Why doesn't Capital Flow from Rich to Poor Countries?* *American Economic Review*, 80(2): 92–96.

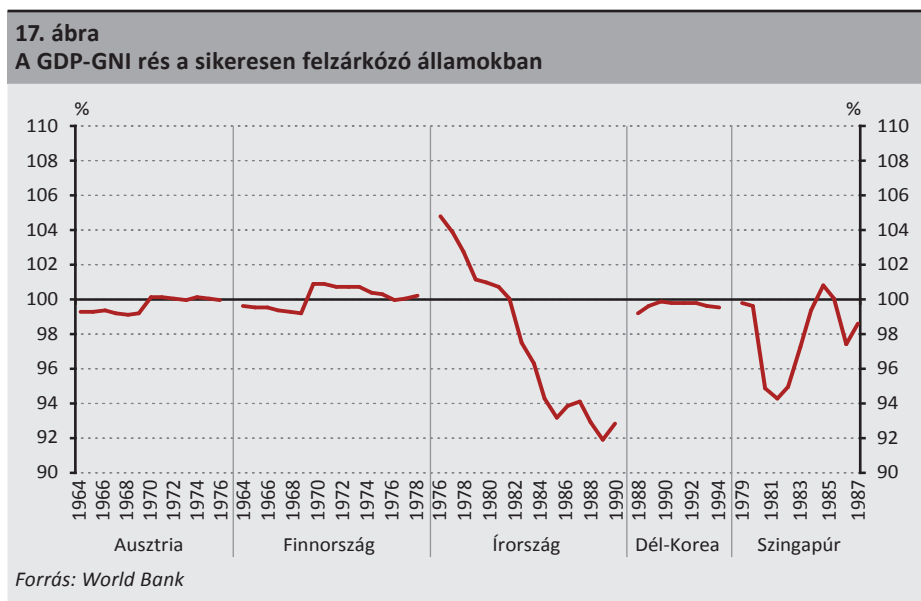
- MNB (2014): *Fizetési mérleg jelentés*. Magyar Nemzeti Bank, szeptember.
- MNB (2016a): *A külföldiek magyarországi közvetlentőke-befektetés állományának végső befektetők szerinti bontása*. Magyar Nemzeti Bank. <http://www.mnb.hu/letoltes/a-kozvetlentoke-befektetes-allomany-vegso-befektetore-allokallasa-honlapra.pdf>. Letöltés ideje: 2018. január 10.
- MNB (2016b): *Fizetési mérleg jelentés*. Magyar Nemzeti Bank, október.
- MNB (2017a): *Inflációs jelentés*. Magyar Nemzeti Bank, december.
- MNB (2017b): *Növekedési jelentés*. Magyar Nemzeti Bank, december.
- MNB (2017c): *Fizetési mérleg jelentés*. Magyar Nemzeti Bank, október.
- MNB (2018): Magyar Nemzeti Bank: *Fizetési mérleg, közvetlen tőkebefektetések, külfölddel szembeni állományok*. Magyar Nemzeti Bank. <https://www.mnb.hu/statisztika/statistikai-adatok-informaciok/adatok-idosorok/viii-fizetesi-merleg-kozvetlen-tokebefektetesek-kulfolddel-szembeni-allomanyok/fizetesi-merleg-kulfolddel-szembeni-allomanyok/bpm6-modszerint-adatok>. Letöltés ideje: 2018. január 10.
- Oblath Gábor (2011): *Makrostatisztika*. ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszék.
- Stapel-Weber, S. – Verrinder, J. (2016): *Globalisation at work in statistics – Questions arising from the 'Irish case'*. Eureka, 2: 29–44. <https://ec.europa.eu/eurostat/cros/system/files/euroissue2-2016-art2.pdf>. Letöltés ideje: 2018. január 10.
- Stiglitz, J.E. – Sen, A. – Fitoussi, J-P. (2008): *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. ECB. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/118025/118123/Fitoussi+Commission+report>. Letöltés ideje: 2018. január 10.
- World Bank (2017): *Why use GNI per capita to classify economies into income groupings?* World Bank. <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/378831-why-use-gni-per-capita-to-classify-economies-into>. Letöltés ideje: 2018. február 28.

1. Függelék: A sikeresen felzárkózó országok GDP-GNI eltérése alakulása

A sikeres felzárkózási periódus végén jellemzően zárult a GDP-GNI rés (17. ábra). A korábban sikeres felzárkózást mutató országok tapasztalatai alapján a felzárkózás időszakában fokozatosan csökkent a GDP-GNI közötti különbség:

- Szingapúrban az FDI-beáramlás a felzárkózás során végig fontos finanszírozási tétel volt, a beruházások jelentős hányada valósult meg közvetlentőke-befektetésekből. Ennek megfelelően a felzárkózás kezdeti időszakában a GDP és GNI közti különbség számottevő mértékben tágult. A nyolcvanas évek közepétől jellemző – elsősorban adósság típusú – kifizetéseknek köszönhetően azonban a rés záródásnak indult.
- Finnországban a kezdetben érdemi forrásbeáramlás a felzárkózás során lelassult, ami a GDP-GNI rés záródásához vezetett.
- Dél-Koreában és Ausztriában a GNI és a GDP alig vált el egymástól, ami azzal állhatott összefüggésben, hogy a nettó külső forrásbevonás sem volt számottevő.
- Írország kivételnek számít abból a szempontból, hogy a kedvező adórendszernek köszönhető FDI-beáramlás a GDP megugrását okozta, emellett azonban az adósság típusú tartozásállomány is érdemben emelkedett. Ezek összességében a GDP és a GNI közötti különbség számottevő eltéréséhez vezettek, aminek lassulása csak a nyolcvanas évek végén meginduló adósság típusú forrásokat érintő alkalmazkodás után következett be.

Összességében elmondható, hogy a sikeresen felzárkózó országokban a GDP-GNI rés általában nulla közelébe csökkent a felzárkózási periódus végére.

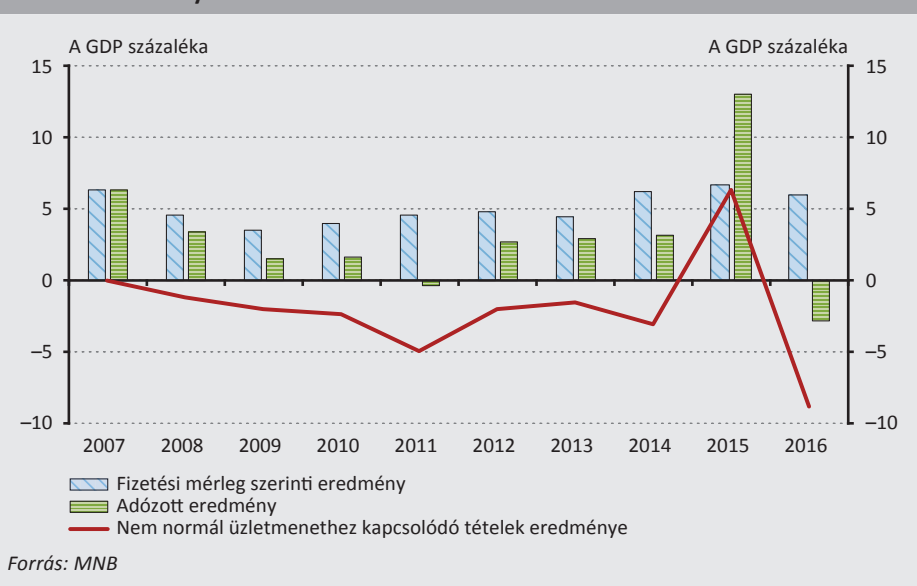

2. Függelék: Mit mutat a GNI-ban megjelenő FDI-jövedelem?

A vállalati szektorban kimutatott jövedelem a — statisztikai módszertannak megfelelően — a vállalatok normál működési tételeinek eredménye, ami jellemzően magasabb, mint a vállalatok adózott eredménye (18. ábra). A válságot követő években a vállalati szektor adózott eredménye jelentősen visszaesett, amit egyszeri tételek (pl. a bankoknál a devizahitelek kedvezményes árfolyamon történő átváltása, hitelezési veszteségre történő elhatárolások) is befolyásoltak. Ezzel szemben a fizetési mérlegben és így a GDP-GNI közötti különbségben a külföldi vállalatok jövedelme csak kisebb mértékben esett vissza, és minden évben pozitív maradt. Az eltérést az magyarázza, hogy a GNI-GDP részen a fizetési mérleghez hasonlóan nem a vállalatok (és így a bankok) adózott eredménye jelenik meg, hanem az úgynevezett normál üzletmenet szerinti eredményük (a megközelítés angol neve COPC – Current Operating Performance Concept). Ez a korrigált eredménytétel a vállalatok normál üzletmenet szerinti eredményét tartalmazza, és kiszűri az egyszeri, nem tartósnak tekinthető, általában az árfolyamok elmozdulásából származó eredménytételek hatását (MNB 2014). 2008 és 2014 között a pénzügyi és nem pénzügyi vállalati szektorban ennek a korrekciónak a mértéke évente átlagosan a GDP 2,4 százalékát tette ki, míg 2015-ben egy multinacionális vállalatcsoport nemzetközi átszervezéséhez kapcsolódó jelentős egyszeri nyereség, majd 2016-ban egy ehhez hasonló mértékű veszteség befolyásolta jelentősen a vállalatok adózott eredményét. Mivel azonban ezek a tételek nem tekinthetők tartósnak, ezért nem tükröződnek a fizetési mérleg jövedelmei, és így a GDP-GNI közötti különbségben sem.

18. ábra

A külföldi tulajdonban lévő vállalatok normál üzletmenet szerinti eredménye és adózott eredménye

A GNI-ban megjelenő FDI-jövedelmeket a statisztikai elszámolás mellett a vállalatok egyedi adóoptimalizációs döntései is befolyásolják. Amennyiben a vállalatok jövedelme az egyes országok között még az adózás előtt átcsoportosításra kerül (például egy vállalat licenchasználati díjat fizet az anyacégnek), az a fizetési mérleg más tételeinek (jellemzően import) növekedése mellett a profitjövedelem csökkenését eredményezi. A jogszabályok alapján a kapcsolt vállalkozások közötti kereskedés elszámolásakor piaci árakat kell használni, ami elméletileg biztosítja, hogy ne legyen lehetőség visszaélésekre, ugyanakkor a multinacionális cégeknél e piaci ár melletti értékesítés is jelentős jövedelemátcsoportosítást jelenthet. Aggregált adatok hiányában nem lehet számszerűsíteni, hogy ezen stratégiák milyen nagyságrendben és irányban befolyásolják a hazai nettó FDI-jövedelem-kiáramlást, azonban érdemes felhívni a figyelmet ennek szerepére a GDP-GNI közötti eltérés alakulásában.

Bár a teljes vállalati jövedelem csökkenti a GNI értékét, ez nem jelenti azt, hogy ezt a jövedelmet tulajdonosok számára kiutalták a vállalatok, mivel ennek jelentős részét újra befektették a gazdaságban – ez ugyanakkor külső forrásként jelenik meg a vállalatoknál. Bár a GDP-GNI közötti különbségben a teljes vállalati jövedelem megjelenik, ez nem jelenti ezen jövedelmek hazautalását. A GDP-GNI közötti különbség csak a jövedelemtulajdonosok közötti eltérést mutatja be. A megtermelt jövedelmet a vállalatoknál tovább bonthatjuk aszerint, hogy azt a tulajdonosa osztalékként kifizette (praktikusan hazautalta) vagy pedig az adott gazdaságban újra befektette. Vagyis a GDP-GNI közötti különbségben megjelenő vállalati jövedelem egy része ténylegesen nem hagyja el a gazdaságot, hanem a tulajdonosok „visszaforgatják”, és a vállalat további működését, beruházásait finanszírozza.